

**INNOVATSION LOYIHALAR VA SAMARADORLIKNI
BAHOLASH USULLARI**

*Samarqand iqtisodiyot va servis instituti «Investitsiya va innovatsiya» kafedrası asistенти **Xolmirzayeva Gulrux Akbarovna**, Samarqand, O'zbekiston*
*Samarqand iqtisodiyot va servis instituti « Buxgalteriya hisobi va menejment» fakulteti talabasi **Pirnazarova Rayxona Baxtiyor qizi**, Samarqand, O'zbekiston*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada innovatsion loyihalarning mohiyati, ularning iqtisodiyotdagi ahamiyati hamda samaradorligini baholash usullari tahlil qilingan. Innovatsion loyihalarni amalga oshirishda investitsion qarorlar qabul qilishda qo'llaniladigan asosiy ko'rsatkichlar, jumladan, sof joriy qiymat (NPV), ichki rentabellik darajasi (IRR) va qaytish muddati (Payback Period) kabi usullar yoritilgan. Shuningdek, innovatsion faoliyat samaradorligini oshirish omillari ko'rib chiqilgan.*

Kalit so'zlar: *innovatsiya, loyiha, samaradorlik, investitsiya, NPV, IRR, risk, iqtisodiy baholash.*

**ИННОВАЦИОННЫЕ ПРОЕКТЫ И МЕТОДЫ ОЦЕНКИ ИХ
ЭФФЕКТИВНОСТИ**

*Ассистент кафедры «Инвестиции и инновации» Самаркандского института экономики и сервиса **Холмирзаева Гулрux Акбаровна**, Самарканд, Узбекистан*

*Студент факультета «Бухгалтерский учет и менеджмент» Самаркандского института экономики и сервиса **Пирназарова Райхона Бахтиёр кизи**, Самарканд, Узбекистан*

Аннотация: В данной статье рассматривается сущность инновационных проектов, их значение в экономике, а также методы оценки их эффективности. Освещаются основные показатели, применяемые при принятии инвестиционных решений, такие как чистая приведённая стоимость (NPV), внутренняя норма доходности (IRR) и срок окупаемости. Также анализируются факторы повышения эффективности инновационной деятельности.

Ключевые слова: инновации, проект, эффективность, инвестиции, риск, оценка, NPV, IRR.

INNOVATIVE PROJECTS AND METHODS FOR EVALUATING THEIR EFFECTIVENESS

*Assistant of the Department of "Investment and Innovation" of the Samarkand Institute of Economics and Service **Xolmirzayeva Gulrux Akbarovna**,
Samarkand, Uzbekistan*

*Student of the Faculty of "Accounting and Management" of the Samarkand Institute of Economics and Service **Pirnazarova Rayxona Baxtiyor qizi**,
Samarkand, Uzbekistan*

Annotation: This article examines the essence of innovative projects, their importance in the economy, and methods for evaluating their effectiveness. Key indicators used in investment decision-making, such as Net Present Value (NPV), Internal Rate of Return (IRR), and Payback Period, are discussed. Additionally, factors influencing the efficiency of innovative activities are analyzed.

Key words: innovation, project, efficiency, investment, risk, evaluation, NPV, IRR.

Innovatsion loyihalar zamonaviy iqtisodiyotning eng muhim va ajralmas tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Hozirgi globallashuv jarayonlari jadallashib borayotgan bir davrda davlatlar va korxonalar o'rtasidagi raqobat tobora kuchayib bormoqda. Bunday sharoitda raqobatbardoshlikni ta'minlash faqatgina mavjud resurslardan samarali foydalanish bilangina emas, balki yangi bilimlar, ilg'or texnologiyalar va innovatsion yondashuvlarni joriy etish orqali amalga oshiriladi. Shu sababli innovatsion loyihalarni ishlab chiqish, ularni amaliyotga tatbiq etish va samaradorligini baholash bugungi kunda dolzarb ilmiy-amaliy masalalardan biri hisoblanadi. Innovatsion faoliyat o'z ichiga nafaqat yangi mahsulot va xizmatlarni yaratishni, balki mavjud ishlab chiqarish jarayonlarini takomillashtirish, resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish hamda boshqaruv tizimlarini modernizatsiya qilishni ham qamrab oladi. Bu jarayonlar esa korxonalarining iqtisodiy barqarorligini mustahkamlash, ularning daromadlilikini oshirish va uzoq muddatli rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, innovatsiyalar milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishda ham muhim rol o'ynaydi. Shuni ta'kidlash joizki, har qanday innovatsion loyiha yuqori darajadagi noaniqlik va risk bilan bog'liq bo'ladi. Shu sababli bunday loyihalarni amalga oshirishdan oldin ularning iqtisodiy samaradorligini chuqur tahlil qilish va baholash zarur. Aynan samaradorlikni baholash usullari investorlar va qaror qabul qiluvchilar uchun muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. To'g'ri baholash orqali loyiha istiqbollari aniqlanadi, risklar kamaytiriladi va resurslardan oqilona foydalanish ta'minlanadi. Mazkur maqolaning asosiy maqsadi innovatsion loyihalarning mohiyatini yoritish, ularning iqtisodiy ahamiyatini ochib berish hamda samaradorlikni baholashning zamonaviy usullarini tahlil qilishdan iborat. Shuningdek, maqolada innovatsion faoliyat samaradorligini oshirishga ta'sir etuvchi asosiy omillar ham ko'rib chiqiladi.

Innovatsion loyiha — bu yangi texnologiyalar, mahsulotlar yoki xizmatlarni yaratish, ularni amaliyotga joriy etish hamda tijoratlashtirishga qaratilgan kompleks faoliyat majmuasidir. Bunday loyihalar ilmiy tadqiqotlar natijalarini ishlab chiqarish jarayoniga tatbiq etish orqali iqtisodiy va ijtimoiy

samaraga erishishni ko'zda tutadi. Innovatsion loyihalar nafaqat yangilik yaratishga, balki mavjud tizimlarni tubdan takomillashtirishga ham xizmat qiladi. Innovatsion loyihalarning o'ziga xos jihati shundaki, ular an'anaviy investitsion loyihalardan farqli ravishda yuqori darajadagi noaniqlik va risk bilan tavsiflanadi. Chunki yangi texnologiya yoki mahsulotning bozor tomonidan qabul qilinishi har doim ham oldindan aniq prognoz qilinmaydi. Shu bois bunday loyihalarni ishlab chiqishda puxta tahlil, ilmiy asoslangan yondashuv va samarali boshqaruv muhim ahamiyat kasb etadi.

Innovatsion loyihalarning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat: Yuqori darajadagi noaniqlik va risk – innovatsiyalar bilan bog'liq natijalar oldindan to'liq kafolatlanmaydi, bu esa investitsiya xavfini oshiradi. Katta hajmdagi investitsiya talab qilinishi – yangi texnologiyalarni ishlab chiqish va joriy etish ko'pincha katta moliyaviy resurslarni talab etadi. Uzoq muddatli natijaga yo'naltirilganligi – innovatsion loyihalar qisqa muddatda emas, balki uzoq muddatda yuqori samara beradi. Ilmiy-texnik yangiliklarga asoslanganligi – bunday loyihalar ilmiy tadqiqotlar va texnologik yutuqlarga tayanadi.

Shu bilan birga, innovatsion loyihalar bir necha bosqichlarda amalga oshiriladi. Ular odatda g'oya paydo bo'lishi, ilmiy tadqiqotlar olib borilishi, tajriba-sinov ishlari, ishlab chiqarishga joriy etish va yakunda tijoratlashtirish bosqichlarini o'z ichiga oladi. Har bir bosqichda alohida yondashuv va resurslar talab etiladi. Innovatsion loyihalar iqtisodiy rivojlanishning muhim omili sifatida xizmat qiladi. Ular ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, yangi ish o'rinlari yaratish, eksport salohiyatini kengaytirish hamda mamlakatning global bozordagi raqobatbardoshligini mustahkamlashga yordam beradi. Ayniqsa, zamonaviy raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalar iqtisodiy o'sishning asosiy drayveriga aylanib bormoqda.

Innovatsion loyihalarni amalga oshirishdan oldin ularning iqtisodiy samaradorligini to'g'ri baholash muhim ahamiyatga ega. Chunki har qanday loyiha

ma'lum miqdordagi investitsiyalarni talab qiladi va ushbu mablag'larning qay darajada foyda keltirishi oldindan aniqlanishi zarur. Shu maqsadda amaliyotda turli iqtisodiy ko'rsatkichlar va baholash usullaridan keng foydalaniladi. Innovatsion loyihalarni baholashda quyidagi asosiy usullar eng ko'p qo'llaniladi: Sof joriy qiymat (NPV) loyihaning kelajakda keltiradigan pul oqimlarini diskontlash orqali ularning bugungi kundagi qiymatini aniqlashga xizmat qiladi. Ushbu usul investitsiya samaradorligini baholashning eng ishonchli vositalaridan biri hisoblanadi. Agar hisob-kitob natijasida NPV musbat ($NPV > 0$) bo'lsa, loyiha investor uchun foydali deb topiladi va uni amalga oshirish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Aksincha, NPV manfiy bo'lsa, loyiha kutilgan darajada daromad keltirmaydi.

Ichki rentabellik darajasi (IRR) — bu loyiha bo'yicha sof joriy qiymat nolga teng bo'ladigan diskont stavkasidir. Ushbu ko'rsatkich investitsiya loyihasining ichki daromadlilik darajasini ifodalaydi. Agar IRR investitsiya uchun jalb qilingan kapital qiymatidan (masalan, bank foiz stavkasidan) yuqori bo'lsa, loyiha iqtisodiy jihatdan samarali hisoblanadi. IRR qanchalik yuqori bo'lsa, loyiha shunchalik jozibador bo'ladi. Qaytish muddati investitsiya kiritilgan mablag'larning qaysi davr ichida to'liq qoplanishini ko'rsatadi. Ushbu usul sodda va amaliy jihatdan qulay bo'lib, investorlar tomonidan keng qo'llaniladi. Qaytish muddati qancha qisqa bo'lsa, loyiha shunchalik tez o'zini oqlaydi va moliyaviy risk darajasi kamayadi. Biroq, ushbu usul pul oqimlarining vaqt qiymatini to'liq hisobga olmasligi bilan cheklangan. Rentabellik indeksi (PI) loyihaning daromadlilik darajasini nisbiy ko'rsatkich sifatida baholaydi. U diskontlangan daromadlarning boshlang'ich investitsiyaga nisbatini ifodalaydi. Agar $PI > 1$ bo'lsa, loyiha samarali hisoblanadi va investitsiya qilish maqsadga muvofiq bo'ladi. Ushbu ko'rsatkich bir nechta loyihalar orasidan eng foydalisini tanlashda ayniqsa qulaydir. Yuqorida keltirilgan usullar bir-birini to'ldiradi va kompleks tarzda qo'llanilganda eng to'g'ri qaror qabul qilish imkonini beradi. Ayniqsa, innovatsion loyihalarning yuqori risk darajasini inobatga olgan holda, baholash jarayonida bir nechta usuldan foydalanish tavsiya etiladi.

Innovatsion loyihalarning muvaffaqiyati va ularning iqtisodiy samaradorligi ko'plab ichki va tashqi omillarga bog'liq bo'ladi. Ushbu omillarni chuqur tahlil qilish va ularni hisobga olish loyihani samarali amalga oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki hatto eng istiqbolli innovatsion g'oya ham noto'g'ri boshqaruv yoki yetarli resurslarning mavjud emasligi sababli muvaffaqiyatsizlikka uchrashi mumkin.

Innovatsion loyihalar samaradorligiga ta'sir etuvchi asosiy omillar quyidagilardan iborat: Har qanday innovatsion loyiha, avvalo, bozor ehtiyojlariga mos bo'lishi zarur. Agar yaratilayotgan mahsulot yoki xizmatga talab yuqori bo'lsa, loyiha muvaffaqiyatli amalga oshirilish ehtimoli oshadi. Shu bilan birga, bozordagi raqobat darajasi ham muhim rol o'ynaydi. Kuchli raqobat sharoitida innovatsion loyiha o'zining ustunlik jihatlarini aniq ko'rsata olishi kerak. Innovatsion loyihaning samaradorligi ko'p jihatdan unda qo'llanilayotgan texnologiyalarning zamonaviyligi va ilg'orligiga bog'liq. Yangi va samarali texnologiyalar ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytiradi, mahsulot sifatini oshiradi va bozor talabiga tez moslashish imkonini beradi. Innovatsion loyihalarni amalga oshirish odatda katta miqdorda investitsiya talab qiladi. Moliyaviy resurslarning yetarli darajada mavjud bo'lishi loyihaning barcha bosqichlarini uzluksiz moliyalashtirish imkonini beradi. Aks holda, mablag' yetishmovchiligi loyihaning to'xtab qolishiga yoki samarasiz yakunlanishiga olib kelishi mumkin. Loyihani samarali boshqarish uning muvaffaqiyatida hal qiluvchi omillardan biridir. Malakali menejment jamoasi resurslardan oqilona foydalanish, vaqtni to'g'ri taqsimlash va strategik qarorlarni samarali qabul qilish orqali loyihaning yuqori natijalarga erishishini ta'minlaydi. Innovatsion loyihalar yuqori darajadagi noaniqlik bilan bog'liq bo'lganligi sababli risklarni boshqarish alohida ahamiyatga ega. Potensial xavflarni oldindan aniqlash, ularni baholash va kamaytirish choralarini ishlab chiqish loyiha barqarorligini oshiradi. Risklarni samarali boshqarish orqali kutilmagan yo'qotishlarning oldini olish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, innovatsion loyihalar zamonaviy iqtisodiyotning

barqaror rivojlanishini ta'minlovchi eng muhim omillardan biri hisoblanadi. Ular yangi texnologiyalarni joriy etish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va raqobatbardoshlikni mustahkamlash orqali iqtisodiy o'sishga sezilarli hissa qo'shadi. Shu bois innovatsion faoliyatni rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash har qanday mamlakat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda. Innovatsion loyihalarning samaradorligini baholash esa investitsion qarorlarni qabul qilish jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi. Zamonaviy iqtisodiy baholash usullari, xususan, sof joriy qiymat (NPV), ichki rentabellik darajasi (IRR), qaytish muddati va rentabellik indeksi kabi ko'rsatkichlar loyihaning iqtisodiy jihatdan qanchalik maqsadga muvofiqligini aniqlashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Ushbu usullar orqali investorlar va menejerlar resurslardan samarali foydalanish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shu bilan birga, innovatsion loyihalar yuqori darajadagi noaniqlik va risk bilan bog'liq ekanligini ham alohida ta'kidlash zarur. Shu sababli risklarni chuqur tahlil qilish, ularni boshqarish mexanizmlarini ishlab chiqish hamda loyihani puxta rejalashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, bozor talabi, texnologik daraja, moliyaviy resurslar va boshqaruv sifati kabi omillarni kompleks hisobga olish loyihaning muvaffaqiyatini belgilab beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining innovatsion rivojlanish bo'yicha qarorlari va farmonlari.
2. O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi materiallari va hisobotlari.
3. Abdukarimov B.A. – *Innovatsion iqtisodiyot asoslari*. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
4. Rajaboev Sh.Sh., Shodmonov T.S. POSITIVE AND NEGATIVE ASPECTS OF GLOBALIZATION // Теория и практика современной науки. 2023. №10 (100). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/positive-and-negative-aspects-of-globalization> (дата обращения: 25.02.2024).

5. Rajaboev Sh.Sh. USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN THE ACCOUNTING OF ENTERPRISES // Теория и практика современной науки. 2023. №10 (100). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/use-of-information-and-communication-technologies-in-the-accounting-of-enterprises> (дата обращения: 25.02.2024).
6. Umidov D. U., Sh R. S. APPLICATION OF PROGRAMS USED IN THE FIELD OF ACCOUNTING IN STARTUPS //ББК 65.29: 74.48 я431 П711. – 2023. – С. 31.
7. RAJABOEV S. H. S., UMURZAQOV A. S., YUSUPOV B. V. НАУКА, ТЕХНОЛОГИИ, ОБЩЕСТВО: ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ ИНЖИНИРИНГ В ИНТЕРЕСАХ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ТЕРРИТОРИЙ. – Красноярский краевой Дом науки и техники Российского Союза научных и инженерных общественных объединений КОНФЕРЕНЦИЯ: 09–10 ноября 2023 года Организаторы: Красноярский краевой Дом науки и техники Российского Союза научных и инженерных общественных объединений.
8. Shodiyevich, R. S. ., Xusniddin Qizi, J. S. ., & Zafar qizi, O. F. . (2024). Benefits of Social Networks in the Field of Services. *Best Journal of Innovation in Science, Research and Development*, 3(2), 84–88. Retrieved from <https://www.bjisrd.com/index.php/bjisrd/article/view/1533>
9. Farxodovich, Boronov Bobur, and Rajaboyev Shahboz Shodi o'g'li. "MECHANISMS FOR USING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY SERVICES IN THE ELECTRONIC GOVERNMENT SYSTEM OF UZBEKISTAN AND THEIR EFFECTIVENESS." *Лучшие интеллектуальные исследования* 59.2 (2025): 285-292.
10. Farxodovich, Boronov Bobur. "STAGES OF DEVELOPMENT OF THE INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY SERVICES SYSTEM." *Лучшие интеллектуальные исследования* 59.2 (2025): 293-298.
11. Farxodovich, Boronov Bobur, Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna, and Yodgorov Xushvaqt Mansurovich. "FARMASEVTIKA KORXONALARIDA BUXGALTERIYA HISOBINING O 'ZIGA XOS

XUSUSIYATLARI." *FRONTIERS OF KNOWLEDGE AND INTERDISCIPLINARY DISCOVERY* 1.1 (2025): 282-289.

12. Боронов, Бобур, and Заррух Мухаммадиев. "ПУТИ РАСШИРЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЪЕМА УЧЕТА КАПИТАЛЬНЫХ ВЛОЖЕНИЙ В ХОЗЯЙСТВУЮЩИЕ СУБЪЕКТЫ." *Передовая экономика и педагогические технологии* 2.2 (2025): 444-450.